

УДК 378.147:811.111:34:001.4

Мітіна О. М., Швелідзе Л. Д.

**ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ПРО КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ)**

Статтю присвячено проблемам навчання англійської мови у вищих навчальних закладах юридичного спрямування. Визначено специфіку юридичної термінології як об'єкта вивчення під час опанування англійської мови та використання лінгвостилістичного аналізу цілісних текстів з метою встановлення особливостей функціонування фахових термінів. Дослідження здійснено на матеріалі текстів про кіберзлочинність.

Ключові слова: термін, терміносистема, англійська мова, лінгводидактика, кіберзлочинність.

Мітіна Е. М., Швелідзе Л. Д. Проблема изучения иностранной юридической терминологии в высшей школе (на материале текстов про киберпреступность). – Статья.

Статья посвящена проблемам обучения английскому языку в высших учебных заведениях юридического направления. Определена специфика юридической терминологии как объекта изучения при освоении английского языка и использования лингвостилистического анализа тематических текстов с целью установления особенностей функционирования профессиональных терминов. Исследование осуществлено на материале текстов о киберпреступности.

Ключевые слова: срок, терминсистема, английский язык, лингводидактика, киберпреступность.

Mitina O. M., Shvelidze L. D. The problem of studying foreign legal terminology in higher education (on the basis of texts on cybercrime). – Article.

The article is devoted to the problems of teaching English in higher legal educational institutions. Specificity of legal terminology as an object of study in mastering the English language and using linguistic analysis of thematic texts with the purpose of establishing the features of the functioning of professional terms is determined. The research was carried out on the material of texts on cybercrime.

Key words: term, terminology, English, linguodidactics, cybercrime.

Викладання іноземної мови для студентів-юристів становить серйозну проблему з огляду на необхідне залучення термінологічного апарату й формування вмінь із його використання. Кожна терміносистема має свою специфіку, не є винятком і юридична термінологія англійської мови. В українських профільних вишах переважно вивчають саме англійську мову, тому опанування англійської терміносистеми юриспруденції належить до актуальних завдань сучасної лінгводидактики, зокрема її методичних аспектів навчання англійської мови у вищій школі. У вишах юридичного профілю вивчення англійської мови охоплює як граматичний рівень, що є більш традиційним за характером подання інформації, так і лексичний, що передбачає розгляд не лише загальнозвичиваної лексики, а й термінологічної.

Загальні проблеми лінгводидактики висвітлено в наукових працях О. Вишневського, Н. Гальскової, Г. Китайгородської, Я. Колкера, С. Ніколаєвої, С. Омельчука, М. Пантелюк, О. Солововой та ін., проте мовну підготовку юристів охоплено меншою мірою (О. Бадурка, П. Біленчук, С. Кіржнер, Ю. Прадід, О. Скакун та ін.). Що стосується юридичної термінології, то цьому питанню присвячено поодинокі розвідки українських і зарубіжних лінгвістів (Н. Артикуца, М. Вербенец, С. Головатий, Ю. Зайцев, Т. Кравченко, А. Ляшук, О. Сербенська, Н. Яцишин та ін.). Проблеми юридичної терміносистеми англійської мови переважно залишаються поза увагою дослідників, в українському мовознавстві вони представлені лише працями І. Гумовської [4], Т. Заплітної [5] та А. Ляшук [7]. Роль юридичної термінології в навчанні майбутніх юристів потребує особливої ува-

ги через фрагментарність висвітлення цього питання в лінгвістиці.

Серед лексико-семантичних груп англійської юридичної термінології особливе місце належить найменуванням злочинів і злочинної діяльності, що є предметом вивчення в кримінальному праві. Складність кваліфікації злочинної діяльності зумовлена різноманітністю груп злочинів і проблемами їх термінологічного визначення. Не винятком є злочини, пов'язані з порушенням Конвенції про кіберзлочинність [6], для вивчення та кваліфікації яких здебільшого використовуються терміни, що запозичені з англійської мови. Цей факт зумовлює актуальність вивчення проблематики кіберзлочинів під час навчання англійської мови. У межах юриспруденції проблема запобігання кіберзлочинам і дослідження їх ставала предметом уваги в працях Д. Азарова, М. Карчевського, А. Тарасюка, Т. Філіпенка, М. Погорельського, В. Шеломенцева й ін. Але використання фактичного матеріалу, пов'язаного з кіберзлочинами, у навчанні англійської мови студентів юридичних вишів заслуговує на ґрунтовний аналіз.

Крім того, удосконалення підходів до підготовки майбутніх юристів Н. Артикуца пов'язує й з тим, що вона має формуватися з «урахуванням соціального замовлення та бути максимально спрямованою на майбутні фахові потреби правника, формувати такий високий рівень професійної та загальної культури, фахової компетенції, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері юридичної діяльності на рівні зростаючих вимог суспільства, професійної корпорації, споживачів професійних правничих послуг» [1]. Зважаючи на це, фахова підготовка з

англійської мови становить одне з першочергових завдань вищої освіти й уможливило конкурентоспроможність випускників вищих юридичних навчальних закладів.

Мета статті – дослідити особливості використання англійських текстів про кіберзлочини під час мовної підготовки студентів-юристів. Мета зумовила розв'язання таких завдань: схарактеризувати та узагальнити проблеми вивчення юридичної термінології, представити основні підходи до вивчення терміносистеми юриспруденції й репрезентувати основні прийоми вивчення англійської мови на матеріалі текстів про кіберзлочини.

Об'єктом дослідження є методичні прийоми і стратегії навчання англійської мови студентів-правників, а предметом – англійська юридична термінологія й англійські тексти, присвячені кіберзлочинності.

Основні проблеми викладання англійської мови майбутнім юристам перебувають у колі питань української лінгводидактики та передбачають визнання факту необхідності юристам мовної підготовки високого рівня (див. [10] тощо). Юридична лінгвістика як галузь прикладного мовознавства долучилася до проблем викладання та навчання іноземних мов у юридичних вишах (див. праці [8; 9; 12] тощо), хоча здебільшого фахівці опікуються загальними проблемами юридичної термінології та юридичного дискурсу (див. праці [2; 3; 11] тощо). Потрібно зазначити, що наведені праці висвітлюють питання української юридичної термінології, тоді як англійська терміносистема права майже не представлена в межах вишівських курсів іноземної мови. Через перетин методологічних підходів цих напрямів сучасного мовознавства, на нашу думку, і потрібно вивчати юридичну термінологію під час опрацювання лексик і текстів на заняттях з англійської мови.

Викладання англійської мови для студентів вишів юридичного спрямування пов'язано з опрацювання юридичної термінології, серед якої особливе місце належить термінам, пов'язаним із комп'ютерною діяльністю й кібернетикою. Це пояснюється тим, що до української мови терміни цієї лексико-семантичної групи потрапляють саме з англійської мови, тому вивчення специфіки їх функціонування в першоджерелі становить одне з першочергових завдань під час опанування англійської мови студентами юридичних спеціальностей. Насамперед це стосується проблеми кіберзлочинності, для вивчення термінології якої пропонуємо комплексний підхід, пов'язаний із контекстуальним аналізом, зокрема з роботою над цілісними текстами, тематично об'єднаними проблемою кіберзлочинів.

Ми пропонуємо вивчати англійські тексти, тематика яких пов'язана з кіберзлочинами, починаючи від простих із погляду лексики та грама-

тики, напр.: *When computers and networks came into being in the 1990s, hacking was done basically to get more information about the systems. Hackers even competed against one another to win the tag of the best hacker. As a result, many networks were affected; right from the military to commercial organizations. Initially, these hacking attempts were brushed off as mere nuisance as they did not pose a long-term threat. However, with malicious software becoming ubiquitous during the same period, hacking started making networks and systems slow. As hackers became more skillful, they started using their knowledge and expertise to gain benefit by exploiting and victimizing others.* На цьому етапі завданням для студентів є читання й розуміння загального змісту тексту з виокремленням термінів, що потребують звернення до термінологічних словників і додаткових пояснень. Контекстуальний аналіз дасть змогу простежити особливості використання й функціонування юридичних термінів лексико-семантичної групи «кіберзлочинність», напр.: *cyber crime, hacking, hacker, hacking attempt, malicious software* тощо. Бажано порівняти ці терміни із загальнокомп'ютерною термінологією та пояснити відмінність між юридичними й комп'ютерними термінами, хоч деякі з них одночасно належать до обох груп. Так, термін *network* активно використовується і як комп'ютерний термін, і як юридичний на позначення сфери діяльності кіберзлочинців. Для порівняння пропонуємо розглянути тексти близької проблематики, присвячені комп'ютерним проблемам і кіберзлочинам. По-перше, студенти повинні опрацювати, присвячений комп'ютерній діяльності, шукаючи й аналізуючи терміни, напр.: *Computer Networks is an international, archival journal providing a publication vehicle for complete coverage of all topics of interest to those involved in the computer communications networking area. The audience includes researchers, managers and operators of networks as well as designers and implementors.* Термінологічні сполуки та вказівки на сферу діяльності допомагають ідентифікувати комп'ютерну лексику. У наступному прикладі той самий термін ужито в тексті про кіберзлочини, напр.: *While rapid technological developments have provided vast areas of new opportunity and potential sources of efficiency for organizations of all sizes, these new technologies have also brought unprecedented threats with them. Cyber security – defined as the protection of systems, networks and data in cyberspace – is a critical issue for all businesses.* Загальний контекст та особливості вживання термінів, що первинно є комп'ютерними, визначають специфіку їх функціонування як юридичних термінів. Студенти повинні здійснити переклад наведених фрагментів з урахуванням загальної стилістики тексту: у першому випадку

науково-популярної, а в другому – офіційно-ділової, притаманної законодавчим документам.

Наступним етапом вивчення юридичної термінології в англійських текстах має стати аудіювання та відтворення й дефініювання термінів, пов'язаних із проблемою кіберзлочинів. Цей процес має два вектори розгортання: по-перше, надання визначення вже відомим термінам і переклад їх українською мовою, а по-друге, ідентифікація термінолексми й подання тлумачення. Так, дефініція поняття одного з різновидів кіберзлочинів (*hacking*) описано в тексті в такий спосіб: *This is a type of crime wherein a person's computer is broken into so that his personal or sensitive information can be accessed. In the United States, it is classified as a felony and punishable as such. In it, the criminal uses a variety of software to enter a person's computer and the person may not be aware that his computer is being accessed from a remote location.* Наведена дефініція в описовій формі містить характеристику хакерської атаки, і це мають установити студенти, визначивши термін. Що стосується власне перекладу терміна *hacking*, то він не мав еквівалентів в українській мові, що зумовило використання запозичення – трансформованої лексеми, яка з'явилася внаслідок транскрибування, звідси й словотвірний ряд – *хакер, хакерство, хакнути* тощо – на позначення одного з різновидів кіберзлочинів. За таким принципом студенти створюють і власні тлумачення термінів кіберзлочинів, що вказує на пошукові методи роботи в аудиторії.

Для допомоги виокремлення потрібних лексем використовуємо й науково-популярні тексти, що описують специфіку кіберзлочинів, напр.: *As Internet usage is growing daily the world is coming closer. The World Wide Web sounds like a vast phenomenon but surprisingly one of its qualities is bringing the world closer making it a smaller place to live in for its users. However, it has also managed to create another problem for people who spend long hours browsing the Cyber World – which is cyber crimes. While law enforcement agencies are trying to tackle this problem, it is growing steadily and many people have become victims of hacking, theft, identity theft and malicious software.* У таких текстах основним завданням є пошук юридичних термінів і термінів синкретичного типу, що належать одночасно до комп'ютерної та юридичної терміносистем. Читання, аудіювання й переклад допоможуть студентам опанувати термінологічну лексику і створити словничок відповідних лексико-семантичних груп лексики. Завданням для студентів має

стати підготовка такого словника до кожного із запропонованих викладачем тематичних текстів.

Останнім етапом роботи над текстами про кіберзлочинність є узагальнення та загальна характеристика наявної в них юридичної термінології, пов'язаної з кіберзлочинами. Для цього потрібно визначити критерії виокремлення юридичних термінів, визначення функціонально-стилістичного різновиду мови, врахування сполучуваності терміна та його структури. Так, напр., у такому текстовому фрагменті: *Unauthorised access or hacking is when someone gains access to your computer or device without permission. Hackers may gain access to your computer or device through security weaknesses, phishing or malware. Once they have compromised your email, banking or social media accounts, they can change passwords preventing you from accessing your accounts. Scammers often send out messages impersonating you directing people to fake websites, or asking them to send money* потрібно визначити термінологічні словосполучення й пояснити їх термінологічне значення, спираючись на контекст та екстралінгвістичні знання. Для тлумачення необхідно користуватися тлумачними словниками, як англійської мови, так і перекладними.

Запропонована поетапна робота з текстом про кіберзлочинність дасть змогу простежити основні тенденції функціонування юридичної термінології в галузі кіберзлочинності. Механізм визначення й пояснення термінів, на нашу думку, допоможе здійснити комплексний аналіз текстів про кіберзлочинність та уможливить пояснення значення термінів, які ще не ввійшли до активного запасу української мови. Тексти потрібно опрацьовувати під час аудиторної роботи, коли можна регулювати користування довідковими матеріалами. Підбір текстів здійснюється через офіційні джерела поширення юридичної інформації.

Вивчення юридичної термінології, що належить до лексико-семантичної групи «кіберзлочини», повинно мати комплексний характер, а основними методами навчання мають бути пошуковий і лінгвістичний. Конкретні прийоми, що ми пропонуємо використовувати, ґрунтуються на роботі з текстом – читання, аудіювання та аналіз. Основними завданнями пошукового характеру є виокремлення термінів, об'єднання їх у групи та дефініювання. Останнім етапом є переклад і порівняння англійських термінів з українськими та прогнозування законодавчо визначеного термінологічного апарату протидії кіберзлочинності.

Література

1. Артикуца Н.В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті / Н.В. Артикуца // Стилос. – 2005. – С. 3–25. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2424/Artikutsa_Inov.pdf.
2. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н. Артикуца // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. 6. – С. 35–42.

3. Вербенец М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М.Б. Вербенец. – К., 2004. – 16 с.
4. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в юридичних текстах: генезис, дериваційні та семантично-функціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І.М. Гумовська. – Львів, 2000. – 19 с.
5. Заплітна Т.В. До проблеми генезису англійських юридичних термінів / Т.В. Заплітна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NpN_2010/philologia/64633.doc.htm.
6. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
7. Ляшук А.М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / А.М. Ляшук. – К., 2007. – 22 с.
8. Прадід Ю. Методологія юридичної лінгвістики / Ю. Прадід // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 5. – С. 328–331.
9. Прадід Ю. Юридична лінгвістика – нова наукова спеціальність / Ю. Прадід // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 2. – С. 287–295.
10. Сімонок В.П. Мовна підготовка – невід’ємна складова частина фахової підготовки юриста / В.П. Сімонок // Вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2003. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 219–221.
11. Сушинська І.М. Юридична термінологія як один із складників формування мовленнєвої культури студентів правознавців / І.М. Сушинська, П.Г. Давидов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/articles/Kultnar/knar/knp82t2>.
12. Токарська А.С. Юридична лінгвістика – новий напрямок у науці / А.С. Токарська // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2003. – Вип. 1. – С. 225–229.